

Σχεδιασμός Συμπεριληπτικών Αναλυτικών Προγραμμάτων στην Ανώτατη Εκπαίδευση: Από τον Αναστοχασμό στη Δράση

Κάλλια Κατσαμποξάκη-Hodgetts (2025)

Μέλος Ακαδημαϊκής Επιτροπής ΚΕΔΙΜΑ TOTΤ

Τα τελευταία χρόνια, η ανάγκη για συμπεριληπτικές, φοιτητοκεντρικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις στην ανώτατη εκπαίδευση έχει πάψει να αποτελεί απλώς φιλοδοξία και έχει αναδειχθεί ως ουσιαστική πρακτική αναγκαιότητα. Καθώς οι φοιτητικοί πληθυσμοί γίνονται ολοένα και πιο ποικιλόμορφοι, τα μέλη ΔΕΠ καλούνται, αλλά και ενδυναμώνονται, να επανασχεδιάσουν τα αναλυτικά τους προγράμματα ώστε όχι μόνο να ανταποκρίνονται στη διαφορετικότητα αλλά και να την αναδεικνύουν. Το πρόσφατο σύγγραμμα *Innovative Faculty Development towards Inclusive Student-centred Pedagogy (IScP)* (van der Rijst & Fernández Díaz, 2025) προσφέρει τεκμηριωμένα μονοπάτια για τους πανεπιστημιακούς που επιδιώκουν να υιοθετήσουν αυτήν τη μετάβαση. Η παρούσα ανάλυση αποσπάει βασικά συμπεράσματα του συγγράμματος, υποστηρίζοντας τους διδάσκοντες σε τρεις πρακτικές διαστάσεις: (1) αξιοποίηση της αμοιβαίας παρατήρησης διδασκαλίας ως αφετηρίας για τον συμπεριληπτικό σχεδιασμό αναλυτικού προγράμματος, (2) εναρμόνιση των συνιστωσών της διδακτέας ύλης με συμπεριληπτικά παιδαγωγικά πλαίσια, και (3) εφαρμογή της ερευνητικής δράσης για την αξιολόγηση και την εξέλιξη της διδακτικής πράξης.

1. Η Αμοιβαία Παρατήρηση ως Αφετηρία για τον Συμπεριληπτικό Σχεδιασμό Αναλυτικού Προγράμματος

Συχνά στην ανώτατη εκπαίδευση, η διδασκαλία παραμένει μια ιδιωτική, αδιαφανής διαδικασία. Το Κεφάλαιο 5 του eBook, που υπογράφει η Katsamproxaki-Hodgetts, αναπλαισιώνει την παρατήρηση από ομοτίμους όχι ως εποπτεία, αλλά ως αμοιβαίο, διαλογικό εργαλείο ανάδειξης των αδιόρατων υποθέσεων που φέρουμε για τη διδακτική, τον σχεδιασμό μαθημάτων και τη φοιτητική συμμετοχή. Αντί να εστιάζει αποκλειστικά στην παράδοση της ύλης, το κεφάλαιο καλεί τους διδάσκοντες να αξιοποιήσουν την παρατήρηση ως μέσο αναστοχασμού που αναδεικνύει ανισότητες και παιδαγωγικά τυφλές γωνίες.

Παρουσιάζονται τρία μοντέλα παρατήρησης: αξιολογικό, αναπτυξιακό και αμοιβαίο. Το τρίτο, η αμοιβαία παρατήρηση, αποδεικνύεται ιδιαίτερα γόνιμο ως προς την προώθηση συμπεριληπτικών προσεγγίσεων. Ενθαρρύνει τη συναδελφική συζήτηση, όχι μόνο για το *πι* διδάσκεται, αλλά και για το *πώς*, *σε ποιους*, και *γιατί*. Μέσα από αυτό το πρίσμα, η παρατήρηση πυροδοτεί κρίσιμα ερωτήματα που βοηθούν τον παρατηρητή να αναστοχαστεί και να βελτιωθεί:

Ποιες φωνές κυριαρχούν στο εκπαιδευτικό υλικό και στις συζητήσεις;

Επιτρέπουν οι μορφές αξιολόγησης σε όλους τους φοιτητές να επιδείξουν την πρόοδό τους;

Πώς εντάσσονται ή αποκλείονται οι περιθωριοποιημένες οπτικές στο περιεχόμενο;

Σημαντικό είναι ότι μέλη ΔΕΠ ανέφεραν πως τέτοιες συνομιλίες οδήγησαν σε ουσιαστικές αναθεωρήσεις της διδακτέας ύλης, όπως η ενσωμάτωση αναστοχαστικών δραστηριοτήτων, η ποικιλομορφία στο υλικό, και η μετάβαση από μονολογικές διαλέξεις σε πιο διαλογικές μορφές διδασκαλίας. Η αμοιβαία παρατήρηση γίνεται έτσι πύλη για τον συμπεριληπτικό ανασχεδιασμό του προγράμματος σπουδών, αγκυρωμένη στην καθημερινή διδακτική πράξη.

Το επόμενο βήμα: Δημιουργήστε έναν κύκλο αμοιβαίας παρατήρησης με συναδέλφους από διαφορετικά γνωστικά πεδία. Παρατηρήστε από κοινού μαθήματα, αναστοχαστείτε από κοινού, χρησιμοποιώντας ένα κοινό πρωτόκολλο παρατήρησης βασισμένο σε φοιτητοκεντρικές αρχές (π.χ., φωνή, επιλογή, αναπαράσταση, ανατροφοδότηση).

2. Τεκμηριωμένη Εναρμόνιση των Συνιστωσών της Διδακτέας Ύλης

Εάν η παρατήρηση ενεργοποιεί τον αναστοχασμό, η εσκεμμένη εναρμόνιση των συνιστωσών της ύλης εξασφαλίζει ότι οι συμπεριληπτικές αξίες ενσωματώνονται στην πράξη. Στο Κεφάλαιο 2 (Marin & van der Rijst), παρουσιάζεται ένα ολοκληρωμένο *Πλαίσιο Ικανοτήτων Μελών ΔΕΠ* για συμπεριληπτικές φοιτητοκεντρικές προσεγγίσεις, με άμεσες προεκτάσεις για τον σχεδιασμό ύλης. Κύρια σημεία:

Μαθησιακά Αποτελέσματα: Διατυπώστε τα με ευελιξία και δυνατότητα εξατομίκευσης. Π.χ., αντί για «γράψε μια ερευνητική εργασία», προτείνετε «παρουσίασε τα ευρήματά σου γραπτά, προφορικά ή πολυτροπικά».

Επιλογή Περιεχομένου: Ελέγξτε αν το υλικό ενισχύει πολιτισμική, επιστημολογική και γλωσσική ποικιλομορφία. Ποια παραδείγματα και θεωρίες κυριαρχούν; Πώς μπορεί να επεκταθεί το φάσμα;

Διδακτικές Στρατηγικές: Ενσωματώστε διαφοροποιημένη διδασκαλία, αρχές καθολικού σχεδιασμού, και δραστηριότητες συνεργατικής μάθησης που προάγουν τη φωνή και την αυτονομία των φοιτητών (βλ. επίσης Kravale-Pauliņa et al., Κεφ. 1).

Αξιολόγηση: Υιοθετήστε πολυτροπικές, διαμορφωτικές μορφές αξιολόγησης. Στο Κεφάλαιο 3, οι Hellstén & de Jonge υποστηρίζουν ότι η αξιολόγηση μπορεί να είναι ο πιο αποκλειστικός τομέας του μαθήματος αν δεν επανασχεδιαστεί συνειδητά.

CTL ToTT <https://tott.uoc.gr>

Ένα συμπεριληπτικό syllabus δεν σημαίνει απλώς περισσότερο «ποικιλόμορφο περιεχόμενο», αλλά ενσωμάτωση της εκπαιδευτικής ισότητας στην αρχιτεκτονική της μαθησιακής εμπειρίας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αφορά την αναδιάρθρωση τελικών εργασιών, όπου αντί για μία παραδοσιακή εργασία, οι φοιτητές προσκλήθηκαν να συν-σχεδιάσουν τη μορφή της αξιολόγησής τους, επιλέγοντας ανάμεσα σε podcast, infographic ή κοινοτικά έργα.

Το επόμενο Βήμα: Χρησιμοποιήστε το Πλαίσιο Ικανοτήτων του COALITION για να αξιολογήσετε το τρέχον syllabus σας. Χαρτογραφήστε τα μαθησιακά αποτελέσματα, το περιεχόμενο, τις δραστηριότητες και τις αξιολογήσεις ως προς δείκτες όπως η ευελιξία, η αναπαράσταση και ο συμμετοχικός σχεδιασμός.

3. Ερευνητική Δράση: Αναλυτικό Πρόγραμμα στην Πράξη

Η ερευνητική δράση, όπως παρουσιάζεται στο Κεφάλαιο 7 από τις Katsarou και Fernández Díaz, είναι ίσως το πιο ισχυρό εργαλείο που διαθέτει ο πανεπιστημιακός διδάσκων για να πειραματιστεί, να τεκμηριώσει και να βελτιστοποιήσει συμπεριληπτικές καινοτομίες. Αντί να αντιμετωπίζεται ο σχεδιασμός του μαθήματος ως εφάπαξ διαδικασία, η ερευνητική δράση αναγνωρίζει την τάξη ως χώρο διερεύνησης και μετασχηματισμού. Βασικές αρχές:

Εντοπισμός ενός πεδίου ανησυχίας σχετικό με τη συμπερίληψη (π.χ., χαμηλή συμμετοχή πρωτοετών).

Σχεδιασμός μιας στοχευμένης παρέμβασης (π.χ., κύκλοι διαλόγου με καθοδήγηση από συμφοιτητές).

Συλλογή και ανάλυση δεδομένων (π.χ., αναστοχαστικά ημερολόγια, μοτίβα συμμετοχής).

Κριτικός αναστοχασμός και αναθεώρηση της παρέμβασης.

Το κυκλικό μοντέλο *σχεδιάζω – δρω – παρατηρώ – αναστοχάζομαι – ανασχεδιάζω* διασφαλίζει ότι ο ανασχεδιασμός του αναλυτικού προγράμματος βασίζεται σε εμπειρικά δεδομένα. Επιπλέον, καλλιεργεί την πρακτική ερευνητική αυτονομία των μελών ΔΕΠ.

Ένα παραδειγματικό εγχείρημα του τόμου περιγράφει πώς μια διδακτική ομάδα ανασχεδίασε ένα εισαγωγικό μάθημα με βάση τη συν-δημιουργία θεμάτων από τους ίδιους τους φοιτητές. Η ανάλυση δεδομένων (ερωτηματολόγια, παρατηρήσεις, αναστοχασμοί) έδειξε αύξηση στη δέσμευση των φοιτητών, ιδιαίτερα όσων προέρχονταν από περιθωριοποιημένες ομάδες.

Το επόμενο Βήμα: Ξεκινήστε με μια μικρής κλίμακας παρέμβαση. Επιλέξτε μία πτυχή του μαθήματος (π.χ., ισότητα στην αξιολόγηση, ανατροφοδότηση, συμμετοχή), εφαρμόστε μια αλλαγή, και αναλύστε τα αποτελέσματα μέσω των φοιτητικών αναστοχασμών ή προϊόντων.

Συμπεράσματα

Ο σχεδιασμός συμπεριληπτικών αναλυτικών προγραμμάτων δεν είναι συνταγή ούτε ατομικό εγχείρημα. Είναι μια συλλογική, αναστοχαστική και συνεχής διαδικασία. Το εν λόγω σύγγραμμα δεν προσφέρει απλώς θεωρητικά πλαίσια, αλλά διαμορφώνει ένα όραμα για την ανώτατη εκπαίδευση ως χώρο δικαιοσύνης και συμπερίληψης, όπου το curriculum γίνεται εργαλείο κοινωνικής συμμετοχής. Για να προχωρήσουμε:

Παρατηρούμε και παρατηρούμαστε με περιέργεια, όχι με προκατάληψη, με στόχο τον αναστοχασμό και την βελτίωση του παρατηρητή.

Εναρμονίζουμε το αναλυτικό πρόγραμμα όχι μόνο ως προς το περιεχόμενο, αλλά και ως προς τις διαδικασίες μάθησης και την παιδαγωγική του φιλοσοφία.

Ερευνούμε τη δική μας διδασκαλία για να κατανοήσουμε, να αναθεωρήσουμε και να αναπτυχθούμε.

Η συμπερίληψη δεν ξεκινά από τις πολιτικές, αλλά από τους ανθρώπους. Και ριζώνει όταν οι διδάσκοντες τολμούν να δουν την πρακτική τους όχι ως ολοκληρωμένη, αλλά ως διαρκώς εξελισσόμενη μαζί με τις φοιτήτριες και τους φοιτητές τους.

Πηγές

van der Rijst, R. M., & Fernández Díaz, E. M. (Eds.). (2025). *Innovative faculty development towards inclusive student-centred pedagogy: A reflective and transformative approach*. Heraklion: Disigma Publications. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15307979>

Note: You can find each chapter with its DOI number below:

Inclusive student-centred pedagogies Mārīte Kravale-Pauliņa, Liene Briede, Ilona Fjodorova, & Alīna Romanovska <https://doi.org/10.5281/zenodo.15212171>

A framework for inclusive student-centred higher education Elena Marin & Roeland van der Rijst <https://doi.org/10.5281/zenodo.15212410>

Assessment for inclusive student-centred learning Meeri Hellstén & Mario de Jonge <https://doi.org/10.5281/zenodo.15212473>

Digital equity for inclusive teaching practices Helena Reierstam <https://doi.org/10.5281/zenodo.15212525>

Peer observation as a reflective tool to build inclusive curricula Kallia Katsampoxaki-Hodgetts <https://doi.org/10.5281/zenodo.15212561>

CTL ToTT <https://tott.uoc.gr>

Redesigning lesson for inclusive curricula Kallia Katsampoxaki-Hodgetts & Eleni Katsarou
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212654>

Action research for promoting inclusive teaching Eleni Katsarou & Elia Fernández Díaz
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212685>

Towards agency to change the system Roeland van der Rijst & Mario de Jonge
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212741>

Designing Inclusive Curricula in Higher Education: From Reflection to Action

Kallia Katsampoxaki-Hodgetts (2025)

CTL TOTT Academic Committee Member

In recent years, the imperative for inclusive, student-centred pedagogies in higher education has moved beyond aspiration to practical necessity. With increasingly diverse student populations, faculty are challenged and empowered to redesign curricula that not only accommodate but celebrate this diversity. The recently published volume *Innovative Faculty Development towards Inclusive Student-centred Pedagogy (IScP)* (van der Rijst & Fernández Díaz, 2025) provides grounded, evidence-based pathways for academics seeking to embrace this shift. This resource distills key takeaways from the volume to support faculty in three practical areas: (1) using peer observation to initiate inclusive curriculum design, (2) aligning syllabus components with inclusive pedagogical frameworks, and (3) employing action research to evaluate and evolve curricular practice.

1. Peer Observation as a Starting Point for Inclusive Curriculum Design

Too often in higher education, teaching remains a private activity. Chapter 5 of the eBook, authored by Katsampoxaki-Hodgetts, reframes peer observation not as surveillance but as a mutual, dialogic tool to uncover hidden assumptions about pedagogy, course design, and student engagement. Rather than focusing only on classroom delivery, the chapter invites faculty to use peer observation as a reflective tool to surface equity gaps and pedagogical blind spots.

Three models of observation are presented: evaluative, developmental, and reciprocal. The latter, reciprocal peer observation, proves especially valuable in fostering inclusive curricula. It encourages colleagues to enter into collegial dialogue, exploring not only what is being taught, but how, to whom, and why. When approached this way, peer observation allows for critical questions such as:

- Whose voices are centered in course readings and discussions?
- Are assessment practices allowing all students to demonstrate learning?
- How are marginalised perspectives included or excluded through course content?

Importantly, faculty reported that these conversations led to concrete syllabus revisions, such as diversifying materials, embedding reflective tasks, and shifting from lecture-heavy to discussion-oriented formats. Peer observation thus becomes a gateway to inclusive curricular thinking, anchoring the reflective process in lived pedagogical practice.

Actionable Insight: Establish a peer observation circle across disciplines. Invite colleagues to co-observe and co-reflect on teaching sessions with a shared lens of inclusivity. Use a common observation protocol aligned with student-centred principles (e.g., voice, choice, representation, feedback).

2. Evidence-Based Alignment of Syllabus Components

If peer observation initiates reflection, intentional alignment of syllabus elements ensures that inclusive values are realized in practice. Drawing on Chapter 2 (Marin & van der Rijst), the eBook outlines a comprehensive Faculty Competence Framework with clear implications for syllabus design.

Key takeaways include:

Learning Outcomes: *Frame outcomes that are flexible and personalized. For instance, instead of “write a research essay,” offer “communicate research findings through a written, oral, or multimedia format.”*

Content Selection: *Audit content for cultural, epistemological, and linguistic inclusivity. Does the syllabus privilege certain traditions, regions, or worldviews? If so, how can this be expanded?*

Instructional Strategies: *Embed differentiated instruction, universal design principles, and collaborative learning activities that promote voice and agency (see also Kravale-Pauliņa et al., Ch. 1).*

Assessment: *Use diverse, formative assessments that allow for multiple means of representation and expression. Chapter 3 (Hellstén & de Jonge) powerfully argues that assessment is often the most exclusionary part of a course unless deliberately reimaged.*

Inclusive syllabi are not just about adding diverse content but about embedding pedagogical equity in the very structure of the learning experience. A practical example cited in the book involves redesigning final projects: instead of requiring a formal essay, students were invited to co-design their own assessment mode aligned with core outcomes, ranging from podcasts to infographics to community-based presentations.

In this website, you can use the COALITION Faculty Competence Framework to audit your current syllabus. Map each element (learning outcomes, content, activities, assessments) against indicators such as flexibility, representation, and participatory design.

<https://coalition-erasmusplus.com/>

3. Action Research: Curriculum in Praxis

Action research, as detailed in Chapter 7 by Katsarou and Fernández Díaz, is the most powerful method faculty can use to trial, document, and refine inclusive curriculum innovations. Rather than treating curriculum design as a one-off exercise, action research allows faculty to treat their classroom as a site of inquiry and transformation.

Key principles of inclusive action research include:

Identifying an area of concern related to student inclusion (e.g., low engagement from first-generation students in discussions).

Designing a targeted intervention (e.g., implementing structured peer-led dialogue circles).

Collecting and analyzing evidence (e.g., student reflections, participation patterns, formative assessments).

Reflecting critically and iteratively refining the intervention.

This recursive model of plan–act–observe–reflect–replan ensures that curriculum reform is grounded in actual student experience. Moreover, as the authors argue, action research cultivates faculty agency, empowering educators to act as scholars of their own practice.

The book offers several compelling examples. In one, a faculty team restructured an introductory course by embedding student co-creation into the design of weekly topics. They gathered data through surveys, reflective journals, and class observations, documenting increased student ownership and deeper engagement, especially from previously marginalized groups.

Next step: Start with a small-scale inquiry. Choose one aspect of your course (e.g., participation, assessment equity, student feedback mechanisms), implement a change, and use student artefacts and reflections to examine impact.

Key Takeaways

Designing inclusive curricula is neither a fixed formula nor a solitary endeavor. It is a collaborative, iterative process informed by reflection, dialogue, evidence, and care. This eBook offers more than just frameworks; it offers a vision of higher education where teaching becomes a space for justice, and curriculum becomes an instrument for belonging.

To move forward, faculty are encouraged to:

Observe and be observed with curiosity, not judgment.

Align curricula with inclusive values not only in content but in structure and pedagogy.

Research their own classrooms not to prove, but to understand, iterate, and grow.

Inclusion begins not with policies, but with people. And it takes root when faculty dare to look at their practice not as finished, but as unfolding together with their students.

Reference

van der Rijst, R. M., & Fernández Díaz, E. M. (Eds.). (2025). *Innovative faculty development towards inclusive student-centred pedagogy: A reflective and transformative approach*. Heraklion: Disigma Publications. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15307979>

Note: You can find each chapter with its DOI number below:

Inclusive student-centred pedagogies Mārīte Kravale-Pauliņa, Liene Briede, Ilona Fjodorova, & Alīna Romanovska
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212171>

A framework for inclusive student-centred higher education Elena Marin & Roeland van der Rijst
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212410>

Assessment for inclusive student-centred learning Meeri Hellstén & Mario de Jonge
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212473>

Digital equity for inclusive teaching practices Helena Reierstam <https://doi.org/10.5281/zenodo.15212525>

Peer observation as a reflective tool to build inclusive curricula Kallia Katsampoxaki-Hodgetts
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212561>

Redesigning lesson for inclusive curricula Kallia Katsampoxaki-Hodgetts & Eleni Katsarou
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212654>

Action research for promoting inclusive teaching Eleni Katsarou & Elia Fernández Díaz
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212685>

Towards agency to change the system Roeland van der Rijst & Mario de Jonge
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15212741>